

Posudek oponenta disertační práce PhDr. Mgr. Ing. Martina Poly

**Řád Maltézských rytířů
a jeho působení v českých zemích v letech 1874–1938**

předkládané v roce 2022 na Ústavu hospodářských a sociálních dějin

I. Stručná charakteristika práce

Předkládána studie se zabývá dějinami řádu maltézských rytířů v českých zemích v rozmezí let 1874 až 1938. Rozsah práce je vymezen na jedné straně nástupem velkopřevora Othenia Lichnovského, na druhé pak zánikem první republiky na podzim roku 1938.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Jedná se o velmi obsáhlou a vyčerpávající práci, která se pokouší o vytvoření komplexní historie maltézského řádu ve výtýčeném období. Je rozdělena do celkem 14 kapitol doplněných obsáhlým úvodem s vytýčením cílů a metod a rozbohem pramenů a literatury a závěrem. Je zcela nepochybné, že jde o dosud nejpodrobnější a nejkvalitnější práci na toto téma, které nemá nejen v České republice, ale ani v evropském kontextu konkurenci. Svědčí o mimořádném zájmu autora na toto téma i o jeho erudovanosti. M. Pola se v disertační práci pokouší o zachycení snad všech aspektů existence tohoto řádu, respektive českého (česko-rakouského) velkopřevorství a je možné konstatovat, že se mu to i daří. Pro případné vydání bych ovšem doporučil práci rozdělit na dvě samostatné části, ze kterých jedna by se zabývala obecně dějinami řádu (zde kapitoly 3. Dějiny velkopřevorství..., 4. Postavení řádu..., 5. Exkurze do nacionální otázky, 6. Kněžský konvent..., 7. Maltézský řád v rámci církevní organizace), druhá pak hospodářským vývojem (kapitola 2. Rámcový přehled řádových velkostatků..., 10. Hospodaření maltézského řádu, 11. Správa velkostatku a řádoví zaměstnanci, 12. Dohled nad majetkem, 13. Hospodářské strategie a 14. Hospodářská situace). Poněkud váhám se zařazením kapitoly 9. Charitativní dílo velkopřevorství pro Čechy a Rakousko, která se svým pojetím i obsahem dvěma výše nastíněným kapitolám vymyká. Jazyk práce je kultivovaný a bez gramatických chyb.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Z faktografického ani obsahového hlediska k práci nemám výraznější připomínky. Autorova argumentace i metodologie je přehledná, po formální stránce je vynikající, práce s prameny a literaturou svědčí o znalostech M. Poly i o úzké kooperaci s vedoucím práce. Jak již bylo zmíněno výše, pokládám význam práce vzhledem k jejímu rozsahu i hloubce autorových znalostí za mimořádný.

Připomínky k práci jsou spíše dílčího charakteru a nedostatky, které ovšem nepokládám za natolik závažné, aby zabránily uznání práce jako dizertační, jsou podle mého názoru způsobeny příliš širokým rozptylem práce. Domnívám se totiž, že není v silách jednoho badatele, v tak krátkém časovém horizontu, které představuje délka doktorského studia, skutečně podchytit do hloubky. Některé otázky by si totiž podle mého názoru zasloužily hlubší pozornost. Dílčí připomínky jsou uvedeny níže a v bodech:

Autor často hovoří o maltézském řádu jako o aristokratickém (např. s. 87, 102 atd.). Podle mého názoru ovšem toto platí maximálně pro české (částečně též pro rakouské země), kde díky specifickému vývoji historická nižší šlechta prakticky zmizela, respektive často splynula s městskými a úředními elitami. Pro přijetí do řádu byl totiž důležitější starošlechtický původ z otcovy a matčiny strany, držba vyššího titulu nebyla nezbytná. Proto také byl řád po připojení Lombardie-Benátska a Dalmácie žádán o vyjádření zda městský patriciát Terra Ferma a Dalmácie může být řazen mezi šlechtu či nikoli.

Bylo by možná vhodné zdůraznit, že maltézský řád měl výrazně bohemikální charakter. Je zajímavé, že mezi jeho členy nacházíme mnohem méně šlechtice z Moravy a Slezska, kde dominoval řád německých rytířů. Za zajímavé byl také považoval zhodnocení prestiže obou těchto rytířských řádů, kde v případě maltézských rytířů hrála důležitou roli suverenita, u německých pak provázanost s habsburským domem.

Velmi by mě zajímal důvod prodeje velkostatku Strakonice. Domnívám se, že tento krok byl mimořádně specifický a mohl mít závažné politické pozadí. Ke ztrátě hlavní řádové rezidence (či alespoň hlavního symbolu řádu) totiž podle mého názoru vůbec nemuselo dojít a bylo možné tuto záležitost kompenzovat postoupením jiného velkostatku. Svou roli ovšem mohlo hrát jednání s agrárníky, jak autor také naznačuje (spolumajitelem velkostatku byla rodina Rudolfa Berana – např. s. 57).

Nedomnívám se, že postup vůči katolické církvi v rámci první pozemkové reformy by byl v Československé republice nějak obzvláště tvrdý. Naopak. Jak dokládají nejnovější studie (P. Dufek, V. Horčíčka, které ovšem autor nezmiňuje) ČSR nechtěla riskovat střet s Vatikánem a nevěli domácích katolíků, a proto mnohem výraznější dopad měla reforma na fyzické osoby. Katolická církev z ní naopak vyšla poměrně dobře.

Za mírně zavádějící považuji také informace o výhodnosti a nevýhodnosti prodeje pozemků v rámci reformy. Je samozřejmě jasné, že výkupní ceny byly násobně nižší než tržní (na počátku 20. let přibližně sedmkrát), ovšem po nasycení „hladu po půdě“ a zejména v souvislosti s vypuknutím velké hospodářské krize se situace změnila, cena půdy výrazně klesla a mnohdy tak vyplácené náhrady tržním cenám odpovídaly. Je proto nutné zařadit prodej do časového kontextu. Ani v případě, kdy např. velkostatek přišel o polovinu rozlohy, která byla prodána jen za část tržní ceny, nemusel být vlastník zásadně poškozen. Z politických důvodů mu totiž stát často kompenzoval ztrátu snížením či odpuštěním majetkových daní. V jiných případech byl umožněn prodej „z volné ruky“.

Je otázkou, nakolik významný byl pro velmistra maltézského řádu rakouský knížecí titul. Hlavní sídlo řádu se totiž nacházelo mimo monarchii, a proto šlo jen o čistě symbolickou výsadu. Na rozdíl od knížecího titulu pro česko-rakouského velkopřevora. Ten ovšem nebyl s výsledkem zcela spokojen, protože usiloval o titul knížete-biskupa, na jehož základě by získal i politické výsady, například místo v Českém zemském sněmu. Úřady ale považovali tento krok za nevhodný a doporučili jen udělení knížecího titulu a predikátu *knížecí milost (fürstliche Gnaden)*. K dalšímu vylepšení pozice velkopřevora došlo poté, co 20. července 1905 na základě návrhu nejvyššího hofmistra spolu s hlavami knížecích rodů získal prestižnější predikát *Jasnost (Durchlaucht)*.

1. *Struktura argumentace.*

Viz výše.

2. *Formální úroveň práce*

Viz výše.

3. *Práce s prameny či s materiálem*

Viz výše.

4. *Vlastní přínos*

Viz výše.

IV. Dotazy k obhajobě

Podařilo se Vám rozkrýt pozadí prodeje Strakonice?

Je možné najít mezi profesními a justičními rytíři českého velkopřevorství jedince, kteří nepatřili mezi aristokracii resp. vyšší šlechtu?

V. Závěr

Předběžně klasifikuji předloženou disertační práci jako *prospěl*.

V Praze 22. listopadu 2022

prof. PhDr. Jan Županič, Ph.D.